

PEMBENTUKAN PENTADBIRAN JELEBU – AKHIR ABAD KE 19

Oleh
Othman bin Hj. Abu Bakar
Jabatan Pelajaran Negeri Sembilan

Sejak kemasukan British di Sungai Ujong pada tahun 1874, pengaruh British menular ke daerah-daerah lain di seluruh Negeri Sembilan termasuk Jelevu yang telah ditadbirkan di bawah Sungai Ujong sehingga tahun 1886. Selepas itu British juga telah menyatukan pentadbiran Jelevu dan Sungai Ujong dengan daerah-daerah lain iaitu Seri Menanti, Kuala Pilah, Rembau dan Tampin menjadi daerah yang lebih besar yang disebut Negeri Sembilan sekarang.

Pada mulanya seorang Residen British telah diletakkan di Sungai Ujong dan seorang Pegawai Pemungut Hasil (Collector) telah dihantar ke Jelevu. Pegawai Pemungut Hasil ini menjalankan pentadbiran sebagaimana yang dijalankan oleh Residen juga tetapi pentadbirannya tertakluk di bawah arahan Residen Sungai Ujong. Pada 1889, di Seri Menanti juga telah wujud satu persekutuan wilayah-wilayah kecil yang dinamakan Persekutuan Seri Menanti. R.N. Blend, seorang lagi Pegawai British telah diletakkan di Kuala Pilah untuk menjalankan tugas mengutip hasil di Persekutuan Seri Menanti ini. Selepas tujuh bulan bekerja di sana, Blend telah dianggap gagal menjalankan amanah pihak British (1). Oleh itu beliau telah digantikan dengan Martin Lister (2).

Lister sebagai seorang pegawai British yang bijak telah tinggal di Seri Menanti selama 10 tahun. Dalam tempoh ini beliau telah berjaya menyatukan wilayah-wilayah yang kecil di sekitar Seri Menanti, iaitu Kuala Pilah, Ulu Muar, Terachi, Gunung Pasir, Johol, Inas, Gemencheh, Rembau dan Tampin sebagai sebuah persekutuan yang dinamakan Negeri Sembilan.

Setelah terbentuk Negeri Sembilan pada 1889 ini, Kerajaan British telah menjadikan beberapa wilayah kecil ini kepada dua daerah yang lebih besar. Satu darinya ialah Kuala Pilah yang mengandungi wilayah-wilayah Gunung Pasir, Terachi, Inas, Seri Menanti dan Johol, dan satu lagi daerah Tampin yang mengandungi Rembau, Tampin dan Gemencheh (3).

Percantuman Jelevu – Negeri Sembilan.

Dalam penubuhan Negeri Sembilan yang baharu itu Jelevu dan juga Sungai Ujong tidak dimasukkan ke dalam Negeri Sembilan. Kedua-dua daerah ini telah disatukan di bawah tadbir seorang Residen British di Sungai Ujong. Kalau ditinjau semula bahawa kesatuan dua daerah ini juga tidak mempunyai ikatan yang rasmi, cuma pada waktu Jelevu mula dinaungi British seorang Pegawai British yang bertanggungjawab kepada Residen Sungai Ujong telah dihantar untuk menadbir Jelevu. Datuk Undang dan seorang wakil Cina bernama Poh Ah Soh juga telah dilantik menjadi ahli Majlis Negeri yang bertempat di Sungai Ujong (4). Oleh itu dapat dikatakan bahawa secara tidak langsung Jelevu telah diletakkan di bawah tadbir Sungai Ujong.

-
- (1)*action has been taken there without my sanction, in fact in a manner opposed to my policy: some chiefs that I wished to concillate have been alienated. Sharifa Khan, op. cit. hal. 391*
- (2) *Martin Lister (1857–1897), mula sampai ke Tanah Melayu sebagai ahli pertanian muda, pada tahun 1883. Beliau telah berkhidmat dengan Jabatan Perkhidmatan Awam British pada 1 September 1884 sebagai Setiausaha kepada Hugh Low di Perak. Pada November 1885 beliau telah memegang tugas Pemungut Hasil dan Hakim di Kuala Selangor. Pada Disember 1885 beliau telah bertugas pula di Ulu Selangor. The Native List. 1891, S'pore, 1891. Sharifa Khan, Ibid. hal. 204*
- (3) *AR— on Negeri Sembilan, 1893. c. 7546. hal. 91*
- (4) *Sharifa Khan, op. cit. hal. 212*

W.F.B. Paul telah menjadi Residen bagi daerah Sungai Ujong dan Jelevu pada tahun-tahun 1881 hingga 1893. Kesihatan beliau telah terganggu pada masa akhir-akhir pentadbirannya. Oleh itu Jelevu dan Sungai Ujong dikatakan tidak dapat ditadbirkan dengan sempurna. Pemangku Gabenor, J.F. Dickson, telah mencadangkan supaya Sungai Ujong dan Jelevu dimasukkan ke dalam Persekutuan Negeri Sembilan. Beliau menegaskan dengan cara ini kerajaan akan dapat mengurangkan perbelanjaan untuk seorang Residen dan pegawai-pegawainya. Selepas itu S.C. Smith, Gabenor Negeri-Negeri Selat pula telah mencadangkan Jelevu bersama Sungai Ujong dimasukkan ke dalam pentadbiran Selangor. Beliau berpendapat bahawa Selangor yang lebih kaya dengan hasil bijih timahnya akan berkemampuan untuk menanggung hutang dan perbelanjaan Jelevu dan Sungai Ujong. Beliau juga tidak bersetuju Jelevu dan Sungai Ujong dimasukkan ke dalam Negeri Sembilan yang lebih miskin dari kedua-dua daerah itu, kerana percantuman ini mungkin akan memburukkan lagi keadaan Jelevu dan Sungai Ujong. Oleh itu pada bulan Mei 1893, iaitu bila Paul bersara, Egerton sebagai Pegawai Penguasa dari Selangor telah dihantar ke Sungai Ujong untuk mentadbir kedua-dua daerah itu di bawah arahan Residen Selangor.

Perubahan yang berlaku ini telah menggemparkan pembesar kedua-dua daerah itu. Pembesar-pembesar dan rakyat kedua-dua daerah itu telah menyatakan keengganan mereka untuk disatukan dan diletakkan di bawah pentadbiran Selangor. Sebagaimana komen Lister,

‘In Sungai Ujong and Jelevu alike the arrangement
was not distinctly unpopular’. (5)

Bila Charles Mitchel menggantikan Smith pula, soal ini dibangkitkan semula. Mitchell berpendapat bahawa Jelevu dan Sungai Ujong yang mempunyai sejarah yang sama dengan wilayah-wilayah Negeri Sembilan yang lain, lebih praktik sekiranya disatukan dengan Negeri Sembilan. Penyatuan ini mungkin akan lebih bererti dan lebih mudah dijalankan. Beliau juga telah memberikan pandangan bahawa beberapa kebaikan akan didapati sekiranya kedua-dua daerah ini disatukan dengan Negeri Sembilan. Keluasannya yang akan menjadi 2,660 batu persegi akan merupakan keluasan sebuah negeri kecil yang munasabah. Dengan memakai seorang Residen juga katanya, akan memudahkan pentadbiran serta menjimatkan perbelanjaan (6). Untuk menguatkan lagi rancangan ini beliau telah berunding dengan Lister dan meminta persetujuannya untuk menjadi Residen British yang pertama bagi negeri ini (7).

Setelah mendapat sokongan dan persetujuan dari Lister, Mitchell telah melawat Negeri Sembilan dan Sungai Ujong untuk mendapatkan persetujuan dari pembesar-pembesar negeri. Walaupun perundingan beliau telah mendapat persetujuan dari Yamtuan Muhammad, Seri Menanti dan Datuk Bandar Ahmad sebagai Pemangku Datuk Kelana Sungai Ujong, Datuk Undang Rembau dan Datuk Undang Johol, tetapi cadangan Mitchell ini telah ditentang oleh Datuk Undang Jelevu. Datuk Undang Jelevu telah menyatakan bahawa beliau tidak suka daerahnya disatukan dengan daerah-daerah Negeri Sembilan yang lain. Berbagai-bagai alasan telah diberikan tetapi yang lebih jelas ialah kerana beliau tidak suka kepada sikap raja-raja di Seri Menanti yang selalu melakukan perbuatan yang bertentangan dengan peraturan Jelevu dan peraturan daerah-daerah Datuk Undang yang lain. Sikap Yamtuan Abdullah di Jelevu dan sikap Yamtuan Antah di Seri Menanti telah dijadikannya contoh sebab-sebab Jelevu tidak suka disatukan dengan Seri Menanti. Beliau takut perkara-perkara buruk seperti dahulu itu akan berulang. Oleh itu beliau menegaskan bahawa

(5) AR— on states of Sungai Ujong and Jelevu, 1894—C. 7877. hal. 70

(6) Gaji seorang Residen ialah \$4,800/— dan ditambah elaun sebanyak \$600/—. Kalau tidak memakai Residen Kerajaan British dapat menjimatkan belanja sebanyak \$5,400/—.

(7) Lister terkenal sebagai seorang pegawai yang mahir dengan pembesar-pembesar Melayu. Kecekapannya dalam bidang ini memang sukar ditandingi.

Jelevu tetap berpegang teguh pada perjanjian antara Datuk-Datuk Undang dengan Yamtuan Antah yang telah dibuat pada 1876, iaitu perjanjian yang memisahkan kuasa antara Datuk-Datuk Undang dengan Yamtuan Seri Menanti (8). Langkah Datuk Undang Jelevu ini telah diikuti pula oleh Tengku Besar Tampin. Kedua-dua pemuesar ini telah bertahan tanpa memberikan sebarang keputusan (9).

Walaupun terdapat keengganan pembesar-pembesar daerah untuk menyatukan Jelevu dan Sungai Ujong ke dalam Negeri Sembilan, namun rancangan British tetap juga berjalan. Pada bulan Jun 1895, satu perjanjian untuk penubuhan ini telah ditandatangani oleh Yamtuan Muhammad, Datuk Undang Johol, Tengku Besar Tampin dan Datuk Undang Rembau (10). Akhir sekali bantulah diperolehi tandatangan Datuk Undang Jelevu dan Datuk Bandar Sungai Ujong. Setelah semuanya menurunkan tandatangan, Negeri Sembilan baharu yang lebih besar pun terbentuk. Martin Lister telah dilantik menjadi Residen British yang pertama di Negeri Sembilan. Pejabat beliau telah ditempatkan di Seremban dalam daerah Sungai Ujong. Untuk memudahkan pentadbiran, Negeri Sembilan yang baharu ini telah dibahagi-bahagikan kepada lima daerah, iaitu daerah-daerah Seremban, Jelevu, Kuala Pilah, Tampin dan Kawasan Pantai (Port Dickson sekarang). Sejak masa ini wujudlah Jelevu sebagai sebuah daerah di Negeri Sembilan. Bagi menjalankan pentadbiran, seorang pegawai yang bergelar Pegawai Daerah Jelevu telah diletakkan di Kuala Klawang. Pegawai ini ditugaskan untuk menjalankan pentadbiran daerah Jelevu dan bertanggungjawab kepada Residen British Negeri Sembilan, di Seremban.

Pada umumnya seorang Pegawai Daerah ditugaskan untuk memungut hasil (11), menjalankan keadilan, menguruskan hal tanah, mengawas semua Ketua Jabatan dalam daerahnya. Pegawai Daerah juga dikehendaki mengawas segala kegiatan jabatan-jabatan lain sekiranya jabatan itu tidak mempunyai ketua yang boleh bertanggungjawab. Jabatan-jabatan yang terdapat pada peringkat awal itu ialah Pejabat Bendahari, Jabatan Kerja Raya, Jabatan Ukur, Pejabat Tanah dan Balai Polis. Apabila penduduk bertambah ramai beberapa institusi sosial juga telah diwujudkan. Institusi-institusi ini telah memberikan perkhidmatan seperti rumah sakit, lembaga bandaran, sekolah-sekolah dan jabatan yang menguruskan hal ehwal orang-orang Cina. Oleh itu perkembangan bidang-bidang ini juga menyebabkan tugas-tugas Pegawai Daerah telah bertambah. Seseorang Pegawai Daerah itu dikehendaki mempunyai maklumat-maklumat yang lengkap mengenai jalan-jalanraya, jalan-jalan kecil, sungai-sungai, kampung-kampung dan segenap ceruk rantau kawasannya. Mereka juga perlu mengetahui apa yang diperlukan oleh daerahnya masing-masing.

Selain dari itu seseorang Pegawai Daerah juga dikehendaki membiasakan diri dengan alam sekelilingnya, mempelajari adat istiadat orang-orang tempatan dan bekerjasama dengan Pembesar-pembesar Melayu. (12) Mengetahui satu atau dua bahasa tempatan juga adalah penting. Dalam soal ini arahan yang dibuat oleh Maxwell untuk panduan seseorang Pegawai Daerah terhadap jabatan-jabatan lain di daerahnya telah digunakan juga di Jelevu. Sebagaimana yang tercatat dalam arahan itu (13).

-
- (8) Sila lihat peristiwa 'Perang Bukit Putus' William Jalleh. *Warisan*. Bil.2 Disember, '75 hal. 12.
 - (9) Menurut Mitchell tandatangan Datuk Undang Jelevu sangat sukar diperolehi. Beliau mengemukakan beberapa bantakan, tetapi kebanyakan alasannya semata-mata kerana tidak percaya kepada Raja-raja Seri Menanti. *Sec. File*, 1416/95.
 - (10) Tandatangan pembesar-pembesar ini tidak didapati serentak: Yamtuan Mubammad pada 20 Jun, Datuk Johol pada 22 Jun, Datuk Serun, Rembau pada 24 Jun, dan Tengku Besar Tampin pada 25 Jun 1895.
 - (11) Antara basil-basil yang dipungut ialah cukai tanah, lesen-lesen, cukai kastam, kutipan dari pos dan telekom, wang dari denda-denda mahkamah dan lain-lain bayaran lagi. Pada 1898, basil daerah telah bertambah lagi dengan adanya lesen ternakan dan lesen basil butan. *States of Enactment of 1898*, R.C. 3081/98.
 - (12) Di Jelevu: Pegawai Daerah keluar melawat ke kawasan-kawasan yang lebih jauh seperti Kenaboi, Jerang, Pertang dan lain-lain tempat sekurang-kurangnya sekali dalam sebulan. *Laporan bulanan dan tahunan, 1889-1897. Fail Resdt. N.S.*
 - (13) *Minute by the Resident of Selangor for the guidance of District Officers*, 8 May 1890 SGC. 16 May 1890. Libat juga Sadka, *The Protected Malay States* UM. Press, K.L., 1968. hal. 220.

'Seseorang Pegawai Daerah tidak harus mengganggu pekerja-pekerja yang diarahkan oleh Ketua Jabatan Kerja Raya tetapi perlu berbicara dengan Ketua Jabatan itu sekiranya memikirkan sesuatu projek itu membazirkan kewangan atau terdapat pemborong-pemborong yang tidak mengikut arahan. Oleh itu dari masa bila berada di tempat buruh-buruh itu bekerja harus memeriksa kedatangan buruh dan memastikan apa yang mereka kerjakan. Di rumah sakit, Pegawai Daerah tidak berhak mengganggu pekerja-pekerja di bawah arahan Pegawai Perubatan, tetapi menjadi tugasnya membuat beberapa lawatan, memeriksa makanan dan memerhatikan sekiranya pekerja-pekerja tidak hadir atau cuai menjalankan tugas. Begitu juga dalam bidang polis, Pegawai Daerah tidak berhak mengganggu tugas disiplin mereka, tetapi beliau ialah orang yang bertanggungjawab untuk menghapuskan jenayah dan mengeluarkan perintah di daerah ini. Oleh itu perintahnya kepada polis mesti dipatuhi

Di samping tugas-tugas ini terdapat dua tugas yang tidak disebutkan, iaitu Pejabat Bendahari dan Pejabat Tanah. Dua pejabat ini sebenarnya ialah tugas yang diletakkan secara langsung di bawah Pegawai Daerah.

Residen pula akan bertugas sebagai penyelaras segala urusan yang datang dari Pegawai Daerah atau ketua-ketua jabatan yang lain mengenai urusan kerajaan. Pejabat beliau mengandungi beberapa orang kerani dan seorang kerani Melayu (Malay writer). Segala urusan surat menyurat dari pejabat-pejabat dan lain-lain jabatan, dari orang-orang perseorangan serta dari Kerajaan Negeri-negeri Selat, akan dihantar terlebih dahulu ke Pejabat Residen. Di Pejabat Residen ini baharulah semua perkara itu diuruskan dengan minit-minit yang lengkap, dan arahan-arahan yang lebih lanjut. Sekiranya perlu fail-fail ini juga akan diedarkan kepada pihak-pihak yang berkenaan.

Selain itu Residen juga dikehendaki mengenali semua pegawai-pegawai dan pembesar-pembesar dalam negerinya, menghubungi rakyat, memerhatikan semua bidang supaya sebarang penindasan tidak berlaku dan menyelesaikan sebarang perbalahan dengan segera. Dalam hal ini terdapat beberapa lawatan Residen ke Jelevu untuk menemui pembesar-pembesar daerah, membuka kampung-kampung baru, malah pernah berkelah dan menuba ikan. Untuk menjayakan tugas-tugas ini Residen harus menandingi sikap yang dikatakan 'Wandering Jew', supaya dapat menanamkan kepercayaan kepada orang ramai bahawa Residen merupakan orang yang berada di mana-mana sahaja dan mudah ditemui untuk mendapatkan pertolongan, simpati dan nasihat (14).

Setelah wujud jawatan Pegawai Daerah dan Residen Negeri ini, maka satu badan pentadbiran peringkat negeri yang dinamakan 'Majlis Negeri Sembilan' telah ditubuhkan. Ahli-ahli Majlis ini ialah: Residen British Negeri Sembilan, Yamtuan Muhammad Seri Menanti, Datuk Bandar Sungai Ujong, Datuk Undang Syed Ali dari Jelevu, Datuk Serun dari Rembau, Datuk Undang Wan Omar dari Johol, Tengku Muda Chik dari Seri Menanti, Tengku Besar Dewa dari Tampin, Datuk Muda Muhammad Bastam dari Linggi, Kapitan Cina Chi Woh dan Kapitan Cina Lee Sam (15).

(14) Clifford, Sir Hugh, *Life In The Malay Peninsula, Preceedings of The Royal Colonial Institute*, Vol. iv (1897), Sadka, *Ibid*

(15) Sharifa Khan, *op. cit.* hal. 219

Dilihat dari segi pentadbiran pula walaupun British telah menduduki daerah ini selama lebih 10 tahun, tetapi pentadbiran belum dapat dikatakan sempurna sehingga tahun 1897. Pada tahun itu Bathurst yang datang sebagai Pegawai Daerah Jelevu, telah membuktikan bahawa pentadbiran British di Jelevu masih belum sempurna. Beliau telah melaporkan keadaan pentadbiran di Jelevu amat mendukacitakan (16).

Dari laporannya dapat disaksikan bahawa Pejabat Daerah, Jabatan Kerja Raya dan Jabatan Ukur tidak mempunyai pegawai-pegawai yang boleh bertanggungjawab. Beliau juga telah melawat beberapa buah sekolah di Jelevu. Dilaporkan bahawa Sekolah Ulu Klawang dan Sekolah Teriang berkeadaan sangat buruk. Di Balai Polis Titi pula, didapati rumah kediaman mata-mata yang berkeluarga hanya enam buah sahaja, sedangkan mata-mata yang ditempatkan di situ mempunyai dua belas keluarga. Dalam laporan ini juga Bathurst menyatakan bahawa hanya penjara-penjara dan rumah sakit di Jelevu yang ditadbirkan dengan baik.

Bathurst sebagai seorang pegawai yang gigih dan berkebolehan telah membaiki keadaan ini dalam tahun itu juga. Segala kelemahan-kelemahan pejabat yang disebutkan telah dibaiki dan caruman-caruman perbelanjaan juga telah disesuaikan dengan mengutamakan perkara-perkara yang lebih penting. (17) Memandangkan pekan Jelevu yang berkeadaan kurang teratur, beliau telah memperkenalkan 'Sanitary Board' sebagai satu badan yang ahli-ahlinya sama-sama bertanggungjawab dan bertugas untuk membaiki pekan itu. (18) Melalui badan ini juga beliau telah mendapat sokongan dan kerjasama dari pihak-pihak lain iaitu dari saudagar-saudagar lombong orang-orang Cina dan orang-orang Melayu.

Segala sumbangan yang telah diberikan oleh Bathurst merupakan nafas baru kepada pentadbiran British di Jelevu. Sehingga menjelang abad ke 20, Jelevu dapat dikatakan sebagai sebuah daerah yang telah mempunyai asas beberapa institusi-institusi pentadbiran yang sempurna dan telah bersedia menempuh zaman perkembangan selanjutnya.

Bila Lister meninggal, E.W. Birch telah menggantikannya sebagai Residen British Negeri Sembilan yang kedua. Waktu itu sekali lagi berlaku perubahan yang menggemparkan pembesar-pembesar Melayu kerana Birch yang baharu saja menjadi Residen itu telah mencadangkan supaya Negeri Sembilan memakai seorang pembesar sahaja. Beliau menerangkan bahawa cara ini dapat menyelamatkan beliau mengadap keempat-empat Datuk Undang itu untuk mendapatkan kebenaran bagi menjalankan sesuatu urusan. Beliau mencadangkan agar Yamtuan Muhammad Seri Menanti dilantik sebagai Yamtuan Negeri Sembilan. Perkara ini telah dikemukakan kepada Yamtuan Muhammad dan didapati baginda sangat bersetuju.

Pada Hari Raya Puasa tahun itu juga (T.M. 1898), Yamtuan Muhammad telah menjemput semua Datuk-Datuk Undang hadir menyaksikan 'Istiadat Menyembah' di Seri Menanti. Didapati hanya Datuk Johol yang hadir. Datuk-Datuk Undang yang lain berpendapat mereka tidak lagi terikat dengan Yamtuan Seri Menanti sejak peristiwa dan perjanjian yang telah dibuat dengan

(16) *I found that the office staff consisted of the acting Financial Assistant Mr. Donough and three clerks. In survey office there was no surveyor, no demarcator, and no plans not have been, so that department may be said to non existed during month. In the Public Works Department Office, I found no Chief Oversear, no provided for in the estimates and the clerk the only representative of the department was absent on leave. Monthly report of July 1897. Resdt. Office Jel. 2071/97*

(17) *peruntukan Balai Polis Bukit Tangga telah ditukarkan kepada rumah keluarga Polis di Titi. peruntukan lain yang difikirkan kurang penting telah diubahsuaikan. Lihat Minutes of the First Meeting of the Jelevu Sanitary Board held on the 25 August 1897. Office Jel. 2281/97.*

(18) *'Sanitary Board' ditubuhkan oleh Bathurst pada Julai 1897. Ahli-ahlinya 4 orang Eropah. 1 wakil Cina bernama Ban Chin Poh dan 1 wakil Melayu iaitu Datuk Paduka. Ibid.*

Yamtuan Antah pada 23 November 1876 dahulu. (19) Alasan ini juga telah digunakan oleh Datuk Undang Jelevu waktu beliau menolak untuk dimasukkan ke dalam Negeri Sembilan. Mereka juga mengatakan tindakan ini telah bersalahan dengan apa yang tercatat dalam Perlembagaan Negeri Sembilan, 1895 yang telah dibuat bersama British. (20) Dalam pada itu Yamtuan Muhammad telah menjemput Datuk-Datuk itu sekali lagi pada Hari Raya Haji yang berikutnya. Jemputan ini juga telah ditolak. Memandangkan kegagalan Yamtuan ini Birch telah masuk campur dengan memanggil semua Datuk-Datuk ini ke Residen di Seremban. Pada kali ini mereka tidak berupaya lagi untuk menentang kehendak Birch. Mereka terpaksa bersetuju dengan rancangan itu. Selain dari itu mereka juga telah bersetuju untuk menabalkan Yamtuan Muhammad yang masih belum ditabalkan. Dalam perjanjian itu 3 perkara penting telah dinyatakan, pertama Datuk-Datuk Undang adalah bebas merayakan Hari Raya Puasa dan Hari Raya Haji di daerah masing-masing. Kedua, Datuk-Datuk Undang bersetuju bahawa pada hari kemangkatan Yamtuan, Datuk-Datuk Undang Yang Empat akan membawakan emas atau wang sebanyak \$1,000/— sebagai persembahan. Wang ini akan dikeluarkan oleh Kerajaan Negeri Sembilan. (21) Ketiga, perjanjian ini juga telah mengesahkan bahawa kuasa pemilihan pengganti Yang Di Pertuan Besar Negeri Sembilan adalah hak Datuk-Datuk Undang Yang Empat. Sementara itu pemilihan pula hendaklah dibuat dari keluarga Di Raja di Seri Menanti.

Setelah perjanjian itu ditandatangani pada 29 April 1898, penabalan Yamtuan Muhammad sebagai Yang Di Pertuan Besar Negeri Sembilan pula dijalankan. Hari penabalan itu telah dihadiri oleh Datuk-Datuk Undang, kecuali Datuk Undang Johol yang sedang sakit (22). Datuk Bandar Sungai Ujong, Tengku Besar Tampin dan Datuk-Datuk yang lain juga telah hadir dalam istiadat itu. Datuk-Datuk ini telah menyembah Yang Di Pertuan Besar Negeri Sembilan, seorang demi seorang mengikut giliran masing-masing.

Bertolak dari tarikh penabalan ini, iaitu pada 7 Mei 1898, maka Yamtuan Seri Menanti pun telah dijadikan sebagai Yang Di Pertuan Besar bagi Negeri Sembilan. Perubahan ini juga telah

-
- (19) Bila Yamtuan Iman mangkat, 1869 Tengku Ahmad Tunggal puteranya tidak dipilih oleh Datuk-Datuk Undang dan Orang Empat Istana bagi menggantikan al-marhum: sebaliknya melantik Tengku Antah, sepupu Tengku Ahmad Tunggal. Tengku Ahmad lari ke Sungai Ujong minta bantuan. Dengan bantuan Sungai Ujong dan British Tengku Ahmad serang Seri Menanti, Yamtuan Antah kalah dan lari ke Johor. Waktu ini Datuk-Datuk Yang Empat mengisytiharkan kemerdekaan masing-masing dan tidak lagi Yamtuan Seri Menanti sebagai raja mereka. Dengan nasihat Gabenor Negeri-Negeri Selat, Yamtuan dirajakan semula di Seri Menanti, tetapi perjanjian terpaksa dibuat dengan Datuk-Datuk Undang bahawa baginda tidak lagi berkuasa ke atas Sungai Ujong, Jelevu, Rembau, Tampin dan Johol.
- (20) Mereka berpegang teguh kepada Art. 3 dalam perlembagaan Negeri Sembilan yang menerangkan Mahkamah Datuk Undang sebagai mahkamah yang tertinggi.
- (21) Seorang pegawai di Pejabat Tanah Jajahan telah mengatakan bahawa wang ini tidaklah merupakan bayaran yang berat sangat kalau dibandingkan dengan keharmonian yang tercapai.
- (22) Datuk Undang Johol telah diwakili oleh Datuk Baginda Tan Amas.

menjadikan taraf Yang Di Pertuan Besar lebih tinggi dari Datuk-Datuk itu serta mempunyai taraf yang sama dengan Sultan di Negeri-Negeri Melayu yang lain. (23)

Bagi pihak British pula mereka telah berjaya menyatukan wilayah-wilayah kecil di Negeri Sembilan yang telah berpisah di antara satu sama lain dan telah dapat juga meletakkan Yang Di-Pertuan Besar sebagai tunggal pentadbiran dalam negeri. Perubahan ini telah memudahkan British menjalankan pentadbiran dan menyambung kegiatan politik selanjutnya di samping memperkenalkan beberapa kegiatan ekonomi dan sosial. Untuk menjalankan tugas-tugas ini British juga mengadakan alat-alat negeri yang boleh menjamin pentadbirannya akan berjalan terus tanpa sebarang gangguan. Oleh itu dalam masa yang sama pihak British juga telah mengadakan pasukan polis bagi daerah Jelevu dan sebuah penjara yang lengkap bagi orang-orang salah yang dibina di Kuala Klawang.

(23) - Perubahan taraf ini juga telah mengubahkan elaun pembesar-pembesar di Negeri Sembilan, iaitu Yang Di Pertuan Besar mendapat \$6000/- setahun, Datuk Kelana Sungai Ujong \$2400/-, Datuk Undang Jelevu \$1920/- dan Datuk-Datuk Undang Rembau, Johol serta Tengku Besar Tampin masing-masing mendapat \$1800/- setahun. Sharifa Khan, *op. cit.* hal. 227.